

Michael Jarlner & Kim Escherich (red.)

Fra
VELFÆRDSSTAT
til
OVERVÅGNINGSSTAT

Algoritmernes magt i den offentlige forvaltning

Fra velfærdsstat til overvågningsstat

Michael Jarlner & Kim Escherich (red.)

Fra velfærdsstat til overvågningsstat

Algoritmernes magt i den
offentlige forvaltning

Djøf Forlag
2021

Michael Jarlner & Kim Escherich (red.)

Fra velfærdsstat til overvågningsstat – Algoritmernes magt i den offentlige forvaltning

1. udgave, 1. oplag

© 2021 by Djøf Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med CopyDan.

Omslag: Stine Trampe Borch

Tryk: Ecograf, Brabrand

Printed in Denmark 2021

ISBN 978-87-574-5293-8

ebog ISBN 978-87-7198-694-5

Djøf Forlag

Gothersgade 137

1123 København K

Telefon: 39 13 55 00

e-mail: forlag@djoef.dk

www.djoef-forlag.dk

Indhold

Indledning - Fra Kina til Kolding	7
Kapitel 1. Fra Kolding til fremtiden - mellem velfærd og overvågning	17
<i>Af Michael Jarlner</i>	
Kapitel 2. Velkommen til Styrelsen for Digital Fornuft & Filosofi	45
<i>Af Kim Escherich</i>	
Kapitel 3. Velfærdsstaten som eksperimentarium	73
<i>Af Birgitte Arent Eiriksson</i>	
Kapitel 4. Prædiktive algoritmer: Den forebyg- gende stat og den risikoscorede borger	93
<i>Af Helene Friis Ratner</i>	
Kapitel 5. Transparens i det offentliges brug af maskinlæring	117
<i>Af Marya Akhtar</i>	
Kapitel 6. Influencer-staten	133
<i>Af Mikkel Flyverbom & Frederik Schade</i>	

Kapitel 7. Når algoritmen får det sidste ord	157
<i>Af Hanne Marie Motzfeldt</i>	
Kapitel 8. En af vejene til tryghed er afskaffelse af demokratiet	171
<i>Af Klavs Birkholm</i>	
Om forfatterne	191

Indledning

– Fra Kina til Kolding

Selv en mønsterborger skal indimellem passe på.

Det kunne den 42-årige Zhang Jian tale med om, da han for nogen tid siden mødte en journalist i den østkinesiske by Rongcheng. For selvom hans officielle papirer viste, at han ikke bare var en A-borger, men ligefrem en A-plus-borger, så var der en ridse i lakken:

»Her kan De se, at jeg har fået et par minuspoint, fordi jeg gik over for rødt engang«, fortalte han og viste en opgørelse over sine såkaldte sociale kreditpoint.

Det var den tyske journalist Axel Dorloff,¹ der mødte ham i 2017 for at se nærmere på et system, der for mange lignede virkeliggørelsen af en George Orwell'sk overvågningsstat. En stat, der samler oplysninger ind om sine borgere, og tildeler dem karakterer – sociale kreditpoint – alt efter, hvordan de opfører sig. Og en af dem var altså mønsterborgeren Zhang Jian, der uanset sin lille forseelse kunne glæde sig over, at han fortsat havde så mange sociale kreditpoint, at det ikke ville

hindre en forfremmelse i kommunen, hvor han arbejdede.

»Hvis jeg var endt i B-gruppen, ville det ikke være blevet til noget med min forfremmelse. Ansatte, der som jeg arbejder for en offentlig myndighed, skal mindst have et A«, sagde han dengang.

Lad det være sagt med det samme: Denne bog handler *ikke* om Kina. Den handler om Danmark. Men den handler også om, hvad Danmark skal vare sig for, hvis vi skal undgå at bevæge os i samme retning som Kina.

Bevares. Måske ville vi aldrig komme helt derhen, hvor Kina er i dag. Men ville vi så bare komme halvt eller kvart derhen? Og kan vi stoppe udviklingen, hvis først data- og måletørsten er sluppet løs, ligesom det er sket i Kina?

Denne bog

Vi vender tilbage til det kinesiske skrækeksempel, men først lidt om denne bog.

Den henvender sig til alle med interesse for det samfund, den stat, region og kommune, de lever i. Helt almindelige borgere, lige fra studerende til pensionister og alt det, der måtte være der imellem.

Men bogen er særligt nødvendig for de politikere og embedsfolk, der i både stat og kommuner arbejder med emner, der ofte samles under det let diffuse begreb »offentlig digitalisering«. Det sættes gerne i forbindelse med plusord som »effektivisering«, der skal sikre flere penge til »varme hænder«. Men digitaliseringen har også en lunefuld skyggeside.

For hvad vi taler om i denne bog er, hvordan indsamling af data om alle os borgere og brugen af ofte svært gennemskuelige fænomener som algoritmer, maskinlæring og kunstig intelligens måske nok på overfladen kan hjælpe os til en bedre velfærdsstat. Men de kan også, mere eller mindre uforvarende, føre os mod en regulær velfærdsdystopi – en overvågningsstat á la det Kina, vores journalist engang mødte føromtalt Zhang Jian i.

Big Mother

Med konkrete eksempler fra Danmark og andre lande giver vi eksempler på, hvad der kan gå galt, når staten krydser forskellige former for »røde linjer«. Det kan ske i selv den bedste mening, som når målet egentlig er at hjælpe sårbare børn, men ender i omklamring og overvågning. Lidt som den overbeskyttende forælder, der ender med at kvæle sit barn i omsorg: Big Mother kan ende i Big Brother, lyder det indimellem i litteraturen. Vi har valgt at bruge eksempler fra både ind- og udland, fordi de forskellige lande ofte inspirerer hinanden.

Bogens andet sigte er at bevidstgøre om, hvem der egentlig træffer bestemte beslutninger – eller burde gøre det – når man kører sine algoritmer i stilling. Og hvor i processen beslutninger faktisk træffes. Du vil se, at madopskriften kan blive en vej til bedre forståelse af det ansvar, der ligger hos både politikere og embedsfolk. Det ser vi på i kapitel 1. Dér tager vi dig også med på en lille tidsrejse fra et kommunalt digitaliseringstræf i Kolding til en skandale i Holland, hvor en samling vildfarne algoritmer blev dét, der fik en regering til at gå af og udskrive valg.

I bogens kapitel 2 tager vi dig med ind i den danske stat, der indimellem har så godt styr på sine borgere, at den kan indfange dem overalt og eventuelt straffe dem. Uden i øvrigt præcist selv at vide, hvorfor de skal straffes. Det kan kvinden i en næsten kafkask dansk fortælling tale med om, for hun er intetanende havnet i et dansk register og bliver en dag tvunget ud af sin bil.

Bogens kapitel 3 tager fat på det, der i øjeblikket er et gigantisk velfærdseksperiment, hvor vi med data, algoritmer og kunstig intelligens søger at effektivisere en stat, der næsten per definition fattes penge. Men også en stat, der indimellem tager farefulde skridt, hvor nogle af samfundets mest sårbare grupper ender som forsøgskaniner. Uden at vores politikere er opmærksomme på det.

Kapitel 4 handler om såkaldte prædiktive algoritmer, der på basis af indsamlede data og statistiske modeller,